

Dempere

«Det er liksom litt mer sånn romantisk med seilbåt ?». Hvorfor uttrykker vi oss slik?

PUBLISERT 5. februar 2014

I 1935 lanserte den danske lingvisten Otto Jespersen begrepet, og termen, «sproglig selvkritik», om «indskud, der kritiserer, modificerer eller understreger det anvendte udtryk». I muntlig språk, som overskriften gjengir, brukes det ofte til å gjøre et utsagn mindre sikkert eller mer forsiktig: på en måte, om jeg så må si, nå må jeg nesten protestere, eller som Ibsen i Fruen fra havet: «sådan en gruppe, som de kalder det», «Ja, jeg har også tænkt på at gøre et besøg. Sådan en visit at kalde for.» Noen ord brukes særlig ofte slik: «Det blir [nok, visst, jo, sikkert, vel, saktens, sannsynligvis?] kaldere». De kalles dempere.

Hvis en bruker Jespersens definisjon på det en leser eller hører, kan en få en del å spekulere på. Hvorfor sier noen politikere ustanselig «Jeg har lyst til å si at» før de sier det? Hvis en forfatter innfører et detaljert emne ispedd med «rett og slett» eller «ganske enkelt», kan leseren føle seg nokså uenig og litt irritert. Og hvorfor fortsetter det med «Eller sagt på en annen måte:»? Må forfatteren dumme det ned («dumb it down») for oss mindre begavede? Det øker ikke leselysten.

I det siste har det gått inflasjon i «virker (ikke) å være», hentet inn fra svensk «verkar (inte) vara» uten infinitivsmerke. «Behovet virker ikke å være til stede.» «NN virker å ha truffet med formen.» Det kryr av dem. Vår variant, med «å», er ugrammatisk. Den lager et objekt som «virke» ikke skal ha. Bør unngås!

Dag Gundersen, ordbokredaktør og professor i nordisk språkvitenskap, og korrekturleser i Psykologtidsskriftet

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 51, nummer 2, 2014, side 146